

TÜRKİYE EKONOMİSİ

Prof.Dr.İlkay DELLAL

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

1980- 1990 Dönemi

24 Ocak Kararlarının Strateji ve Hedefleri

- **Serbest piyasa ekonomisi:** Ana hedef ekonomiye devlet müdahalesinin en aza indirgenmesi, makro ve mikro dengelerin oluşumunu idari kararlar yerine piyasa mekanizmasına bırakmak
- **İhracata dayalı sanayileşme:** Döviz kısıtlıklarına yol açan **ithal ikameci** sanayileşme stratejisinin terk edilip **ihracata dayalı sanayileşme** stratejisine geçilmesi hedeflenmişti

- Bu uzun vadeli amaçların yanı sıra, ekonominin bunalımdan çıkması için bir dizi kısa vadeli amaç da bulunuyordu:
 1. Acil dış ödeme güçlüklerine çözüm bulmak. Bunun için vadesi gelen borçlar ertelenmeli, yeni kaynaklar bulunmalı ve döviz kazandırıcı ihracat faaliyetleri artırılmalı idi
 2. Enflasyon hızının düşürülmesi, enflasyon sarmalının kırılması
 3. Atıl kapasitelerin harekete geçirilmesi ve büyüme hızının yeniden pozitif olması

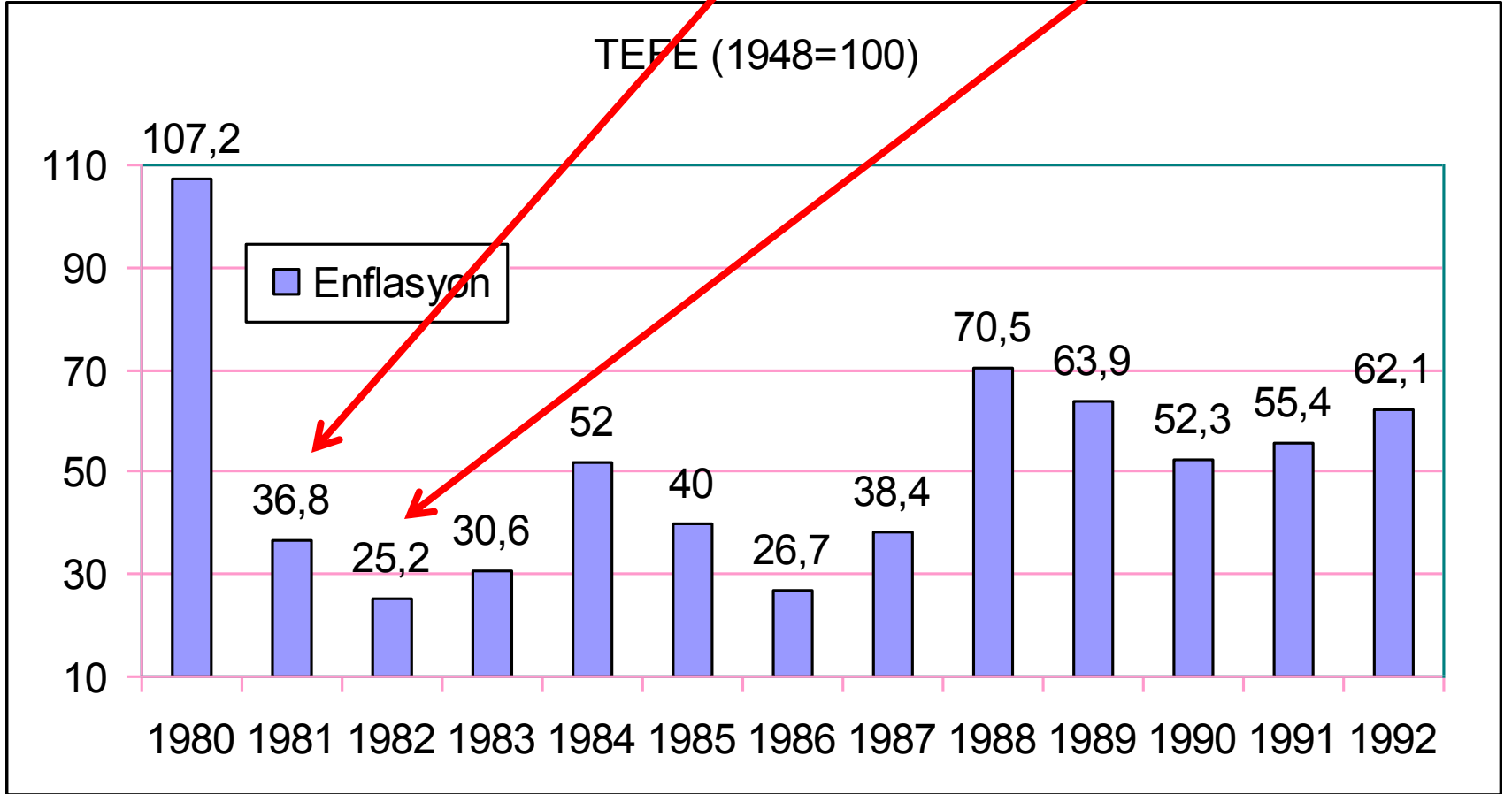
Temel strateji: Serbest Piyasa ekonomisi ve dışa açık bir model

- KİT'ler dahil tüm kamu kesimi daraltılacak, özel kesim teşvik edilecektir
- İthalat serbestleştirilecek, yabancı sermaye teşvik edilerek rekabet ortamı sağlanacaktı
- Sadece mal ve hizmet fiyatları değil, döviz kuru ve faiz oranları da serbest piyasa koşulları içerisinde belirlenecekti.

24 Ocak Programının Kapsamı ve Uygulanan Politikalar

1. Uygulanan ilk politika ekonomide istikrarı sağlama ve enflasyonu düşürme amacını gütmektedir.
 - Talebi kısmak ve KİT zararlarını önlemek için **KİT ürünlerine yüklü zamlar yapıldı**
 - Para arzı kontrol altına alındı
 - Bulunan yeni dış borçlarla beklemede olan ara ve yatırım malları ithal edilerek KKO yükseltilmeye çalışıldı
 - Kıtlığı çekilen tüketim mallarının ithalatı ile karaborsaya son verildi

- Bu çabaların sonucunda 1980'de %107 olan enflasyon oranı, 1981'de %37'ye, 1982'de %25'e düşürüldü

2. Devletin piyasa içindeki yerinin daraltılması bir diğer politikadır

- Bu amaçla sigara tekeli kaldırılmıştır
- Madenlerin kamulaştırılmasına son verilmiştir
- KİT'lerin özelleştirilmesi süreci başlatılmıştır
- KİT'lerin kendi ürünlerini özerk yapı içerisinde kendileri fiyatlandırmaya başlamış, “Fiyat Tespit ve Kontrol Komitesi” fesh edilmiştir
- İthalat serbestleştirilmiştir
- Destekleme alımlarının kapsamı daraltılmıştır
- Faiz oranları ve döviz kurları serbest piyasa koşullarına terk edilmiştir

3. Yabancı sermayenin teşvik edilmesi politikası uygulanmıştır
- Bunun sağlanması ile ekonomide döviz arzının artacağı öngörülmüştür
 - Bunu sağlamak için, döviz alım satımı serbest bırakılmış, kambiyo denetimi gevşetilmiştir.

4. Uygulanan bir diğer politika ise dış ticaretin serbestleřtirilmesidir.

- Bu politika ile ekonominin dıřa açılacađı, rekabetle birlikte kalitenin artacađı, maliyetlerin dūřeceđi öngörülüyordu
- İthalattan alınan vergiler dūřrlmřtr
- Kotaya tabi mal sayısı azaltılmıştır
- İthalat zerindeki dolaysız devlet kontrolleri kaldırılmıştır
- İhracattaki kontroller kaldırılmış ve hatta ihracat teşvikleri yoğunlaştırılmıştır. İhracattaki dolaylı vergilerin iadesi politikası sürdürülmüş, ihracatçı üreticilere hammadde ve ara malı ithalatında öncelik ve döviz tahsisinde kolaylıklar sağlanmıştır

5. Yabancı yatırımları teşvik etmek için, yeni teşvikler getirildi, idari denetim gevşetildi
- Formaliteleri azaltmak için bu görevler tek bir kuruluştta (DPT'ye bağlı "Yabancı Sermaye Daire Başkanlığı") toplandı
 - Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü kuruldu
 - Yabancı bankaların Türkiye'de faaliyette bulunmaları serbestleştirildi
 - Turizm alanında yabancı sermaye çekmek için "Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi" çıkarıldı

6. Faiz hadleri serbestleştirildi ve reel faiz uygulanmasına geçildi

- 1 Temmuz 1980'den itibaren faizler tamamen serbest bırakıldı fakat sürdürülemedi
- Temmuz 1983'te yeniden düzenleme yapıldı. Aralık 1983'te yapılan düzenleme ile faizlerin üst limiti TCMB tarafından belirlenmeye başladı
- Temmuz 1987'de bir kez daha serbestleşmeye gidildi ancak yine başarılı olmadı
- Bu başarısızlığın nedenleri arasında, Türkiye'deki bankacılık sektörünün oligopolistik yapısı ve holdinglerle olan organik bağları gösterilmektedir

7. Fiyat oluşumlarının serbest bırakılması ve fiyat kontrollerinin kaldırılması politikası uygulandı

- Bu amaçla KİT ürünlerinin fiyatlandırılması özerkliğe terk edildi
- Taban fiyat uygulamasının kapsamı daraltıldı. Tarım ürünlerinin taban fiyatları enflasyondan daha düşük artırıldı, satın alınan ürünlerinin paraları geç ödendi. Bunların neticesinde iç ticaret hadleri tarım aleyhine döndü

8. Sendikalar pasifize edilmiş, reel ücretlerin düşürülmesi politikası uygulanmıştır

- 12 Eylül darbesi ile sendikal faaliyetler yasaklanmıştır
- İşçi ücretleri ve memur maaşları enflasyondan daha az artırılarak, sanayiinin daha karlı olması hedeflenmiştir
- 1984'ten sonra sendikal haklar iade edilmiştir
- Ancak 1982 Anayasası'nın kısıtlayıcı hükümleri nedeniyle sendikalar pek etkin olamamıştır
- 1984'te enflasyonun yeniden hız kazanması (kazandırılması) ile reel ücretler düşmeye devam etmiştir

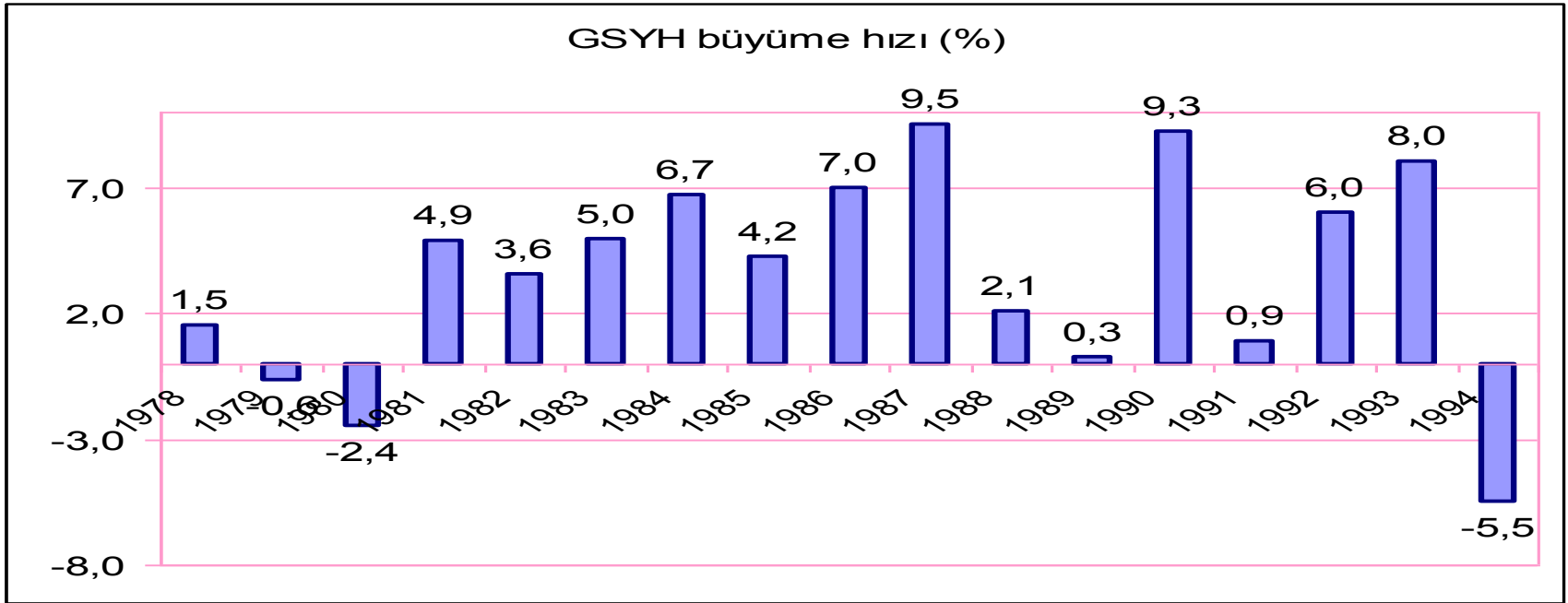
Dünyada durum

- Dünyada siyasal, ekonomik ve askeri dengeler altüst olmuştu. Doğu Bloku ülkeleri başta Sovyet Rusya olmak üzere sosyalizmi terk ettiklerini ilan ettiler, kargaşa ve belirsizlik içine girdiler (Gorbaçov 1987 yeniden yapılanma programı)
- Büyük ölçüde tüketim malları sıkıntısı içine girdiler, ticaret hızla gelişmeye başladı, bavul ticareti, inşaat işleri, doğalgaz
- Baltık Cumhuriyetlerinin birlikten ayrılması, milliyetçilik, ayrılmacılık
- Batı avrupa ülkelerinin yeniden yapılanması, D.Almanya, B.Almanya birleşmesi, yabancı düşmanlığı

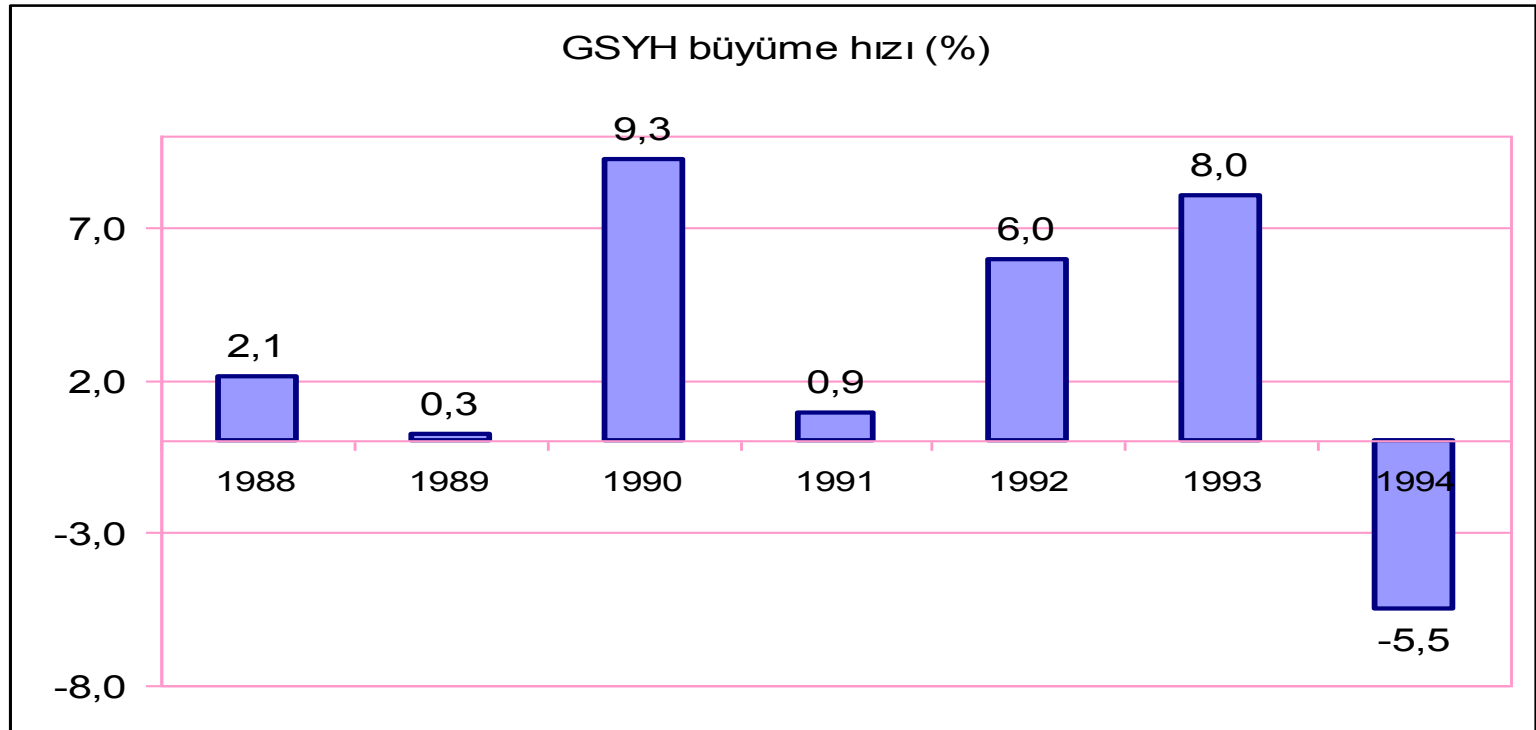
Dünyada durum

- 1990 yılında Irak diktatörü Saddam'ın Kuveyt'i işgal etmesi, ABD ve Suudi Arabistan öncülüğünde kurulan koalisyon güçlerinin Irak'ı kurtarma hareketına girişmesi
- Türkiye savaşa katılmasa da ekonomik açıdan etkiledi (ticaret, ulaştırma, petrol boru hattı, turizm)

1978 – 1993 Dönemi

- Yıllık ortalama %6'lık büyüme her ne kadar tatmin edici gibi görünse de ekonomideki dengesizlik kronik hale gelmiştir. Örneğin 1988, 1989 ve 1991'de büyüme %2'nin altında kalmıştır.

- Özellikle 1991 yılındaki “Birinci Körfez Krizi”, 1990’da kendini toparlayan ekonomiyi olumsuz yönde etkilemiştir.
- 1992 ve 1993 yılları sorunsuz geçmekle birlikte, 1994 yılında yeniden bir kriz yaşanmıştır. GSMH %5,5 oranında küçülmüştür.
- 1994’te Kişibaşına GSMH 2159 dolara gerilemiştir. Oysa bu değer 1993 yılında 3056 dolar düzeylerinde idi.

- GSMH'daki dengesiz büyüme 1991-1999 döneminde de devam etmiş, yıllık ortalama büyüme sadece %3 olmuştur.
- Bu açıdan bakıldığında, bu dönemin, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki en kötü 10 yıl olduğu söylenebilir.
- 1989'dan itibaren TL yeniden aşırı değerli hale gelmiştir. İhracatımız bundan olumsuz yönde etkilenmiştir. İthalattaki artış devam ettiği için dış ticaret bilançosu açıkları artmıştır.

